

A Mitterand Könyvtár születése

A Francia Köztársaság elnöke 1989. július 14-én jelentette be egy új típusú óriás-könyvtár felépítését. A miniszterelnökéhez e tárgyban írott levelében *François Mitterand* hangsúlyozta: a 80-as években a nemzeti könyvtárban a nyomtatott dokumentumok mellett nagy erővel gyűjtötték az új hordozókon megjelenő szellemi termékeket is. A tudatos állománygyarapítás következtében gyorsan növekvő állomány számára mind kevesebb helyet tud biztosítani a város szívében álló régi épületegyüttes. Az olvasótermek előtt is mindennapossá vált a sorbanállás: mindig többen szeretnének az olvasótermekben dolgozni, mint ahány férőhely található azokban. Mitterand elnök azonban nemcsak az új nemzeti könyvtár felépítéséről határozott, hanem a könyvtáron belül forradalminak tekinthető változást is bejelentett: a korábbi gyakorlattól eltérően az új épület a nagyközönség előtt is szélesre tárja kapuit, állampolgári joggá téve a nemzeti könyvtár birtokában lévő szellemi javakhoz való hozzáférést.

A nemzetnek az újraválasztását ily módon is meghálálni kívánó köztársasági elnök óhaja a hétköznapi gyakorlatra lefordítva ugyan módosult kissé – nem az egész könyvtárat, csak annak egy részlegét nyitották meg a köznép előtt – de az új nemzeti könyvtár felépítésére vonatkozó grandiózus terv megvalósult. Az avatás előestéjén az időközben elhunyt Mitterand-ról elnevezett könyvtárat a tervezett időben, 1996 karácsonya előtt átadták Franciaország polgárainak.

Bár jónéhányan megengedik maguknak az élcélődést, hogy a francia nemzeti könyvtár új palotája leginkább a néhai köztársasági elnök abbéli törekvését tükrözi, hogy a hatalmas épületegyüttes mind méreteiben, mind kulturális vonzerejében túlszárnyalja a hihetetlenül népszerű Pompidou Központot, azt mindenki tudja, hogy a nemzeti könyvtár régen kinőtte a Richelieu utcáról nyíló épületeit. Az itteni raktárakat nem lehet bővíteni, és az olvasótermi helyek száma sem elegendő – annak ellenére sem, hogy ide csak a kutatók járhatnak, közönséges halandó nem léphet be a tudomány szentélyébe. (Az igazsághoz hozzátartozik, hogy a deklarációk ellenére ez az elitista szemlélet az új épületben is változatlanul érvényesül: a kulturális örökség részeként a könyvtárban elhelyezett dokumentumokat – vagyis a korábbi nemzeti könyvtár teljes gyűjteményét – továbbra is kizárólag a kvalifikált értelmiség használhatja.)

A tudomány megszentelt helyszíne

A könyvtár építésére kiírt nemzetközi pályázat nyertese az a *Dominique Perrault* lett, aki a nemzeti könyvtár „háttérüzemeként” működő marné-la-vallée-i épületegyüttest is tervezte. Perrault elképzelése sok vitát váltott ki: a pragmatizmusra hajló könyvtáros szakma elsősorban a könyvtári funkciók elhanyagolását kérte számon a terveken. Igaz, ami igaz, Perrault nem egyszerűen egy épületet, hanem olyan helyet, helyszínt kívánt teremteni, amely egyszerre tükrözi a gazdag

szellemi örökséggel büszkélkedő francia nemzet nagyságát és a hatalmas területet e nemes célra adományozó Párizs városának nagylelkűségét. Az ő felfogása szerint az egész országnak felajánlott könyvtár, mely egyúttal az egész főváros népét is szolgálja, megszenteli még a helyet is, ahol felépül – tehát az ide kerülő épületegyüttes semmiképpen sem követheti a bevásárlóközpontok gigantikus épületeinek mintáját.

A távolról is jól látható, négy hatalmas üvegtorony a nyitott könyv szimbolikájával messzire sugározza a falai között elhelyezett dokumentumokban megtestesülő szellemi erőt. Az utca embere a lépcsőkön feljutva birtokába veheti az eszplanádot, ahonnan a nagyközönséget szolgáló olvasói szint nyílik. A tornyok között hosszan elnyúló vízszintes terek több szinten húzódnak egymás alatt. Az eszplanádról látni nem, csak érzékelni lehet a föld alá süllyesztett kutatói szinteket, amelyek rejtettségükkel is a *kincstár* metaforáját sugallják.

A Szajna szintje alatt kialakított kutatói terekbe azonban nem könnyű lejutni. Az állományokat rejtő hatalmas tornyok kopár betonfalainak súlya alatt szinte összeroppanó aknában az olvasó mintegy *alászáll* a tudás mély kútjába. A beavatási szertartás misztikáját felidéző „alámerülés” lehetősége nem adatik meg mindenkinek: a tudomány birodalmába csak hosszas erőfeszítés, sok éves tanulás és munka árán lehet bejutni. A kiválasztottak joggal érezhetik: ők kiérdemelték, hogy fizikai kontaktusba kerülhessenek a nemzet szellemi kincseit megtestesítő gyűjteménnyel.

A város forgatagától és zajától eltávolodó kutatót a föld alatt az Édenkert kis szelete várja. Az üvegfalakkal körülvett, hatalmas területen álló normandiai erdő üzenete: aki eljutott erre a szintre, bármire képes – kiléphet a térből és az időből, alkothat maradandót, beírhatja a nevét a történelembe. E szimbólumokba gazdagon ágyazott tér az eltökélt, kemény munkának, valamint a kultúra erejébe és a jobb jövőbe vetett hitnek a megtestesítője.

Egy kis visszatekintés

Kevés nemzeti könyvtár büszkélkedhet fél évezredes múlttal: a franciák *XI. Lajos* uralkodásáig (1461–1483) vezetik vissza nemzeti könyvtárak történetét. Máig ható jelentőségű volt *I. Ferenc* 1537-ben hozott rendelete, amely az ország összes nyomdászát és könyvkiadóját kötelezte arra, hogy az általuk nyomtatott és forgalomba hozott valamennyi könyv egy példányát elhelyezzék az akkor Fontaineblau-ban működő könyvtárban. A rendelet az idők folyamán természetesen módosult, de lényegében mind a mai napig a nemzeti könyvtári gyűjtemény alapját képezik a kötelezpéldányként érkező dokumentumok.

A ragyogó elmével megáldott *Colbert* nagyratörő tervei közé tartozott az akkor még királyi könyvtárként funkcionáló gyűjtemény felvirágoztatása. Ennek érdekében sok művet vásároltatott, és divattá tette a jelentős gyűjtemények adományozását. Fáradozásainak látványos eredményeképpen a könyvtár hamarosan Európa leggazdagabb gyűjteménye lett. A műveket az ábécé betűivel jelzett 23 osztály valamelyikébe sorolták. Már ebben az időben gyűjtötték a metszeteiket, a kéziratokat, az érméket, de a fölhalmozott kincseket elsősorban a tudósok tanulmányozhatták. Voltak ugyan átmereti próbálkozások, amelyeknek köszön-

hetően „demokratizálódott” a könyvtár – például egy 1720-ban hozott rendelet szerint heti egy alkalommal 11 és 13 óra között a nagyközönség is látogathatta a királyi könyvtárat – de alapvetően nem változott az olvasóközönséget erősen megválogató, elitista szemlélet.

A nagy francia forradalom több területen is változást hozott a könyvtár életében: a királyi könyvtárból a nemzet könyvtára lett. A kötelespéldány rendelet három esztendőn át hatályon kívül volt, a személyzet szétszóródott, viszont az állomány jelentősen gyarapodott; itt helyezték el ugyanis a kivégzett vagy emigrált arisztokraták könyvgyűjteményeit. A hirtelen megnövekedett állomány egyre sürgetőbben vetette föl a könyvtár méltó elhelyezésének és ezzel párhuzamosan a dokumentumok katalogizálásának kérdését. Fél évszázadot kellett azonban várni arra, hogy *III. Napóleon* a *Prosper Mérimée* vezette bizottság javaslatára felkérje *Henri Labrouste* építész az eredetileg főúri palotáknak emelt épületek átalakítására. Labrouste munkáján a nemzeti örökség megővésére hivatott könyvtárról vallott korabeli nézetek tökéletesen tükröződnek: a nagy olvasóterem öntöttvas oszlopsora és a katedrálisokra emlékeztető, kupolákból álló mennyezete is azt sugallja: a nemzet könyvtára egyben a tudomány szentélye.

Az avatás előtt

Tavaly december elején lázas munka folyt a közkönyvtári részlegben; helyükre kerültek a bútorok, a könyvek és a számítógépek. Az alsó szintek azonban még üresek, itt csak a súlyos asztalok és a robusztus könyvespolcok várják hűvös nyugalommal a közeljövőben a falaik közé költöző állományt és az olvasókat.

Az olvasói terekben különös erővel érvényesül az épület négy fő alkotóeleme, a beton, a fa, az acél és az üveg. Ez utóbbi a mélyre süllyesztett erdőt veszi körbe három emelet magasságban. (Azt az erdőt, amely még az üvegtornyoknál is nagyobb indulatokat váltott ki. Az építész ugyanis nem pihenésre, felüdülésre szánta ezt a területet, hiszen ide nem lehet kimenni – így a szélben hajladozó fák csak az üvegfal mögül láthatók. Hiába vannak ott, alig néhány lépésnyire, mégis ugyanolyan elérhetetlenek a szemlélő számára, mint az „igazi” erdőkben állók, melyek közé a nagyvárosból csak vágyódik az ember. Így válik a jelenlévő, a valóságos és látható meseszerűvé, valótlanná és illúzióvá.)

Az acél mindenütt jelen van: e rideg csillogású fém nemcsak a hűvösen karcsú, távolságtartóan elegáns lámpatestek anyaga, hanem a legváratlanabb helyzetekben főszerephez jutó acélfonaté is. Az üzemek szikár célszerűségét felidéző acélfonat hol járdaként simul a látogató lába alá, hol burkolóelemként funkcionál az olvasóterem hatalmas fűtő-szellőző hengerei körül, hol térelválasztóként sejteti a mögötte lévő raktárak eljövendő gazdagságát.

A belső terek, de az egész épületkomplexum talán legfajsúlyosabb eleméről, a fáról órákat lehetne mesélni. Az üvegfal mögött hatalmas acélsodronyokkal kipányvázott javakorabeli normandiai fenyőkről már esett szó. A természetkedvelők az élő fáknak még örülhetnének – feltéve, hogy nem kérdezik meg, mibe került az 1,2 hektár erdő áttelepítése – de az már megkérdőjelezhető, szükség volt-e ilyen elképesztő mennyiségű fát kivágni a néhol bizony öncélú alkalmazáshoz. Az első kérdőjel a hatalmas (6 hektárnyi!) eszplanád, amelyet – akárcsak

az ide fölvezető lépcsősort – deszkával borítottak. Az időjárás viszontagságainak bőven kitett felület az egyetlen előnyét, meleg színét már elveszítette, és beton-szürkévé vált, viszont a simára gyalult deszkák esős időben (vagyis szinte minden nap, lévén hogy Párizsban vagyunk) rendkívül csúszósak.

A második kérdőjel: fából vannak az üvegtornyokat belülről végig burkoló fatáblák is, amelyek rendeltetése a napsütéstől védeni a raktári állományt, illetve az alsó szinteken az irodai dolgozókat. Azt mondják, az üvegfalak szerepe az építészetben elsősorban nem funkcionális, hanem erkölcsi kérdés: a kendőzetlenséget, az áttekinthetőséget sugallja. (Kilencvenezer négyzetméter üvegfal mögött ugyanennyi fatábla üzenete azonban számomra egészen más: sokkal inkább a nyugat-európai ember gögjét bizonyítja, aki nem sajnál Afrikában hatalmas erdőségeket kivágnatni azért, hogy a dokumentumait védje a Nap káros sugaraitól...)

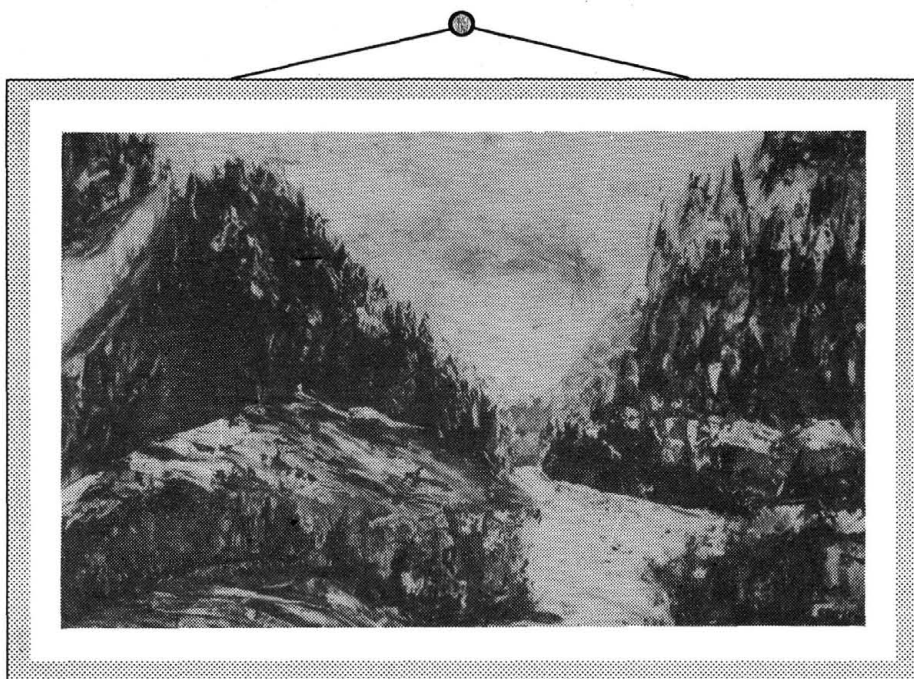
Afrikai faanyagból készültek a hatalmas olvasótermi asztalok, a masszív könyvespolcok és a térelválasztó falak is, amelyek a rigorózus párhuzamosok és derékszögek rabságába verték a valaha élő fákat. Sehol egy legömbölyített él, sehol egy apró engedmény, egy csöpp eltérés a szigorú fegyelemtől. A zord hatást csak fokozza az önmagát nyers valóságában megmutató beton, amely a belső terekben sem kapott burkolatot.

A nyilvános olvasótermekről

Franciaországban jó ideje minden közkönyvtár viszonyítási alapja a Pompidou Központ nyilvános könyvtára, a *BPI* (Bibliothèque Public d'Information). Az olvasók körében aratott hatalmas sikere az elmúlt évek során jószerével az egész francia könyvtári rendszert megváltoztatta – olyannyira, hogy hatása még a könyvtárosképzésben is jól érzékelhető. Ha mostanában Franciaországban nyilvános könyvtárat létesítenek, az első kérdés: mennyiben hasonlít majd a BPI-hez?

Nos, a BnF és a BPI közötti különbséget az is jelzi, hogy a nemzeti könyvtárba be kell iratkozni, míg a „Pompidou-ba” bárki szabadon bemehet (a BnF közkönyvtári részlegébe csak a nagykorú vagy érettségizett emberek iratkozhatnak be). A nemzeti könyvtár tíz szakosított olvasótermébe napi 3-4 ezer olvasót várnak (összehasonlításképpen: a BPI-ben naponta 12 ezren fordulnak meg!). Az új épület szabadpolcain elhelyezett állomány enciklopédikus jellegű – de a fő hangsúly a francia szellemiségen van – míg a BPI a legújabb dokumentumokat, az aktuális témák irodalmát gyűjti.

A nemzeti könyvtár új részlegében az enciklopédikus tudás megszerzéséhez minden forrás az olvasók rendelkezésére áll. A nyitáskor 180 ezer könyv és 2600 féle időszaki kiadvány várja az olvasókat, de az állományt öt év alatt 350 ezerre kívánják bővíteni. Ötven főre tervezték azt az olvasótermet, ahol a másfél száz napi- és hetilapot lehet majd olvasni. Az audiovizuális dokumentumok termében 145 olvasó hallgathatja a legkülönbözőbb hangfelvételeket, illetve nézheti a képgyűjteményeket és a multimédia összeállításokat. A gyűjtemény nagyságrendjét a következő számok érzékeltetik: a megnyitóra mintegy 70 ezer digitalizált metaszet, fényképet, rajzot és kéziratot, valamint 10 ezer zenei felvételt bocsátanak

az olvasók rendelkezésére. A 230 főt befogadó tudományos és technikai olvasóteremben közel 50 ezer monográfia és 400 folyóirat várja az érdeklődőket. Ennél is nagyobb a jogi, közgazdasági és politikatudományi részleg, ahol több mint 300 ember olvashatja a 30 ezres kézikönyvtári és 600 címből álló folyóiratállományt.

A legtöbben az irodalmi és művészeti olvasóterekben foglalhatnak helyet. A négy olvasóteremben több mint 600 férőhelyet alakítottak ki, a polcokra pedig 60 ezer könyv és 800 féle folyóirat került. Ehhez képest lényegesen kisebb a referenz szolgálat terme, ahol közel hatvanan kereshetnek a bibliográfiákban és más segédkönyvekben. Az ábécé betűivel jelzett olvasótermek közül a J betű jutott a filozófia- és történettudománynak, ahol 30 ezer könyv és 410 folyóirat várja a 300 olvasót.

Nemcsak az új olvasótermek, hanem egy nagyszabású kiállítás is várja a látogatókat *A világ tudáskincse* címmel. A teljes írásbeli kultúrát reprezentáló eredeti dokumentumok között egyiptomi papirusztekercsek, kódexek, ősnymtatványok, régi és újabb könyvek képviselik az emberiség által az évezredek során főlhalmozott szellemi javakat.

Tószegi Zsuzsanna

AZ ORSZÁGGYULÉSI KÖNYVTÁR
Dokumentációs és Információs Osztálya

figyelmébe ajánlja a

P R E S S D O K

150 hazai napi- és hetilap illetve folyóirat cikkeit feldolgozó adatbázisának
1989-1996 közötti anyagát
valamint a

H U N D O K

40 külföldi napi- és hetilapban Magyarországra, Kelet- és Közép-Európára
vonatkozó
írásait feldolgozó adatbázisa
1991-1996 közötti anyagát

EGY CD-ROM LEMEZEN.

**Mindazon felsőoktatási, középiskolai, megyei és városi
könyvtárnak, amelyhez eddig nem jutott el sajtófigyelő
szolgáltatásunk**

A *Nemzeti Kulturális Alap* támogatásának köszönhetően

3000. Ft + ÁFA áron kínáljuk CD-ROM lemezünket.

Az alábbi címen várjuk megrendelését:

Országgyűlési Könyvtár
Dokumentációs és Információs Osztály
Budapest Pf.: 3.
1357

Telefon: 268-4105